

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Brieven van Sigmund Freud aan Jeanne Lampl-de Groot

GERTIE BÖGELS

Meine liebe Jeanne,

Met deze aanhef begint de laatste brief van de jarenlange correspondentie tussen Sigmund Freud en de latere vrouwelijke nestor van de Nederlandse Vereniging voor Psychoanalyse, de psychiater-psychoanalytica dr. Jeanne Lampl-de Groot (1895-1987).¹

Vanaf 11 september 1921 tot kort voor zijn dood in 1939 heeft Freud een uitvoerige briefwisseling onderhouden met Lampl-de Groot. Voor zover bekend zijn deze brieven nooit in het Nederlands vertaald, en ook niet uitgegeven. Mijn aandacht werd erop gevestigd via een artikel in het *Jahrbuch der Psychoanalyse*.² Lampls brieven zijn inder tijd, bij de *Anschluss*, uit veiligheidsoverwegingen vernietigd. Tussen de kopieën van de ruim zeventig brieven van Freud bevindt zich een papiertje met een verklaring die dit vernietigen bevestigt.

De eerste brief van Freud aan — toen nog — Jeanne de Groot is klaarblijkelijk een antwoord op haar verzoek uit 1921 om, als pas afgestudeerd arts, bij hem de analytische opleiding te mogen volgen; maar ze is wel van plan eerst een halfjaar naar Italië te gaan.

Het antwoord van Freud laat onder meer zien hoe eenvoudig de selectieprocedure voor opleidingskandidaten toen nog was. De brief is geadresseerd aan haar toenmalige thuisadres en in het toen gebruikelijke opschrift: 'Fr. Dr. Jeanne de Groot, Belvedereweg 11, Den Haag, met een moge-

lijk ter rubricering in het archief van Freud dienende toevoeging: 'Holland 2'. Freuds antwoord is vriendelijk en tegelijkertijd zakelijk. Ook blijkt eruit dat de 'auto-analyse' al als een vereist deel van de opleiding werd gezien. Het briefhoofd vermeldt tevens het vakantieadres:

PROF. DR. FREUD.
WIEN, IX., BERGGASSE 19.
11.9.21 DZ. SEEFELD I.T.

Geehrtes Fräulein Doktor,
Brieven als die van u moet ik natuurlijk altijd sympathiek opvatten. Ik zou u niet nu in analyse kunnen laten komen omdat ik volledig bezet ben, maar dat komt goed overeen met uw voornemen de komende maanden in Italië door te brengen. Tussen januari en Pasen zou ik waarschijnlijk tijd voor u kunnen vinden en zal op uw thuisadres informeren of u dan kunt komen. Daarbij gaat het om het wezenlijke stuk van de voorbereiding op de psychoanalyse: het zelf geanalyseerd worden. In diezelfde tijd kunt u literatuur lezen, voordrachten volgen en aan vergaderingen deelnemen. Na het beëindigen van de autoanalyse is het aan te bevelen naar Berlijn te gaan, om aan de psychoanalytische polikliniek daar ingevoerd te worden in de behandeling van patiënten. U kunt ook uw hele opleiding in Berlijn, waar voor alles gezorgd is, volgen.

Met de beste wensen voor de verwervelijking van uw doelstellingen,
Uw dienstwillige, Freud

De laatste brief is geadresseerd aan *Frau Dr Jeanne Lampl de Groot*, Haringvlietstraat 39 te Amsterdam, waar Lampl verder tot aan haar dood heeft gewoond.

◁20.XI.1938

PROF. SIGM. FREUD

20 MARESFIELD GARDENS

LONDON, N.W. 3

TEL: HAMPSTEAD 2002

Mijn lieve Jeanne,

Je brief van de 14e van deze maand is net zo aardig en verstandig als alle eerdere, maar tot mijn vreugde rijker aan goede berichten. Tot de beste daaronder reken ik dat je in de situatie komt waarin je je analytische overwicht, waaraan men toch niet kan twijfelen, in het nieuwe-oude vaderland in daden kunt omzetten. Ik zie ook niet in waarom juist jij zou moeten denken aan verder reizen. Ik hoop dat je je steeds behaaglijker in Holland zult voelen, en voordat de nazi's ook dit land bezetten: dat zal nog lang duren — als het al gebeurt.

Dezelfde elementen die bij jullie de atmosfeer bepalen, zijn ook bij ons aantoonbaar. De berichten uit †††Duitsland [hier voegt Freud symbolische kruisen in ter aanduiding van nazi-Duitsland], de emigratiegolven die tegen deze kust slaan, de onzekerheid over wat een nabije toekomst kan brengen, dat alles sluit een echt welbehagen uit. Afgezien daarvan, als men tenminste daarvan kan afzien, is er veel hier heel mooi. Vooral het huis, het zal jou zeker bevallen wanneer je met Hans voor het eerst bij ons op bezoek komt. Wij leven met en midden tussen al onze eigen spullen. Ik bedoel, jij hoeft ook nog niet van die van jou af te zien. Tante Minna kan zich weer wat meer bewegen. Gisteren was ze voor het eerst beneden in de eetkamer. Een brave lift, door Ernst ingebouwd, heeft het onderscheid tussen beneden en boven opgeheven en de

twee gevangenen, die niet de trap op kunnen, weer de vrijheid gegeven. Anna heeft behoorlijk wat te doen, natuurlijk vooral met haar oude gevallen. Ook naar mij toe is geen nieuw verdwaald. Wat dat betreft is Londen een teleurstelling. Naar het oordeel van Anna is de groep hier iets onmogelijks, en ofschoon zij meedoet aan de bijeenkomsten et cetera is ze vastbesloten zich consequent op afstand te houden in plaats van een uitzichtloze polemieken aan te gaan. Ook mij heeft nog niemand gevraagd wat ik van de beroemde school van Melanie Klein denk.

Martin zal waarschijnlijk spoedig bij jullie opduiken, omdat hij bij onze uitgever wat te doen heeft. De kleine Ernst heeft het tot nu toe het verst geschopt, hij kan in zijn eigen onderhoud voorzien door een aanstelling in een groot fotografisch instituut. Ook Mathildes werk ontwikkelt zich hoopvol. Mijn verdomde botsplinter heeft zich nog niet losgemaakt; wat dat betreft blijven mijn ongemakken onveranderd.

Ik groet jullie allen hartelijk
Je Freud

Deze laatste brief is geschreven kort na Freuds gedwongen emigratie naar Londen. Jeanne, inmiddels gehuwd met de joodse psychoanalyticus Hans Lampl, is dan met haar man en hun twee dochters Henriëtte en Edith vanuit Berlijn — al in 1933 — via Wenen naar Den Haag en ten slotte naar Amsterdam verhuisd. Freud schrijft in zijn brief op wat ironiserende toon over zijn eigen gezondheidstoestand en de toch niet geringe ongemakken waarmee deze landverhuizing gepaard ging.

Noten

- 1 Prof. dr. Gerhard Fichtner (hoogleraar Geschiedenis der geneeskunde, met zwaartepunt Geschiedenis van de psychiatrie en de psychoanalyse, Universiteit Tübingen) transcribeerde het Duitse 'Sütterlin'-handschrift

- (*draft 15.9.2009*); vertaling uit het Duits: Ger-
tie Bögels (voorlopige versie, 6 januari 2011).
2 G. Fichtner (2008). Freud als Briefschreiber
— Ein Brief Freuds an Jeanne Lampl-de
Groot aus dem Jahre 1938. *Jahrbuch der Psychoanalyse*, 57, 205-213.